

Київський університет імені Бориса Грінченка
Інститут людини
Кафедра спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи _____ (О. Б. Жильцов)
« 04 » _____ 2018 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Медико-соціальні основи здоров'я»
Змістовий модуль «Інклюзивна освіта»

для студентів

спеціальності	231 – Соціальна робота (шифр і назва спеціальності (тей))
освітнього рівня	першого (бакалаврського) (назва освітнього рівня, ОКР)
освітньої програми	231.00.01 – Соціальна робота (шифр і назва освітньої програми)
спеціалізації (за наявності)	_____ (назва спеціалізації)

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № _____
_____ (підпис) _____ (прізвище, ініціали)
« _____ » _____ 20 _____ р.

Київ – 2018

Розробник:

Заєркова Н.В., ст.викладач кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

Викладач:

Заєркова Н.В., ст.викладач кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти

Протокол від 30.08. 2018 р. № 8

Завідувач кафедри _____ (підпис) (О.В. Мартинчук)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми Соціальна робота)

(назва освітньої програми)

22.08.2018 р.

Керівник освітньої програми _____ (підпис) (Т.Г. Веретенко)

Робочу програму перевірено

03.09.2018 р.

Заступник директора _____ (підпис) (Р.О. Павлюк)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Змістовий модуль «Інклюзивна освіта»		
Вид дисципліни	Обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	2 / 60	
Курс	1	-
Семестр	1	-
Обсяг кредитів	2	-
Обсяг годин, в тому числі:	60	-
Аудиторні	28	-
Модульний контроль	4	-
Семестровий контроль	-	-
Самостійна робота	28	-
Форма семестрового контролю	Залік	-

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: формувати у студентів систему цінностей інклюзивної освіти, знань та умінь у сфері організації та впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Завдання:

- формувати загальні компетентності: прагнення до здоров'я, благополуччя і безпеки;
- формувати фахові компетентності: володіння знаннями особливостей психофізичного розвитку, потенційних можливостей, потреб і досягнень дітей з інвалідністю; здатність запобігати можливим ризикам і небезпекам для благополуччя і здоров'я дітей та молоді, уміння аргументовано пояснювати природу, причини та наслідки шкідливих звичок, надавати першу медичну допомогу;
- забезпечити набуття практичних навичок при формуванні фахової компетентності у сфері інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами у Центрі інклюзивної освіти.

3. Результати навчання за дисципліною:

- знати організаційні моделі освітньої інтеграції дітей з особливими освітніми потребами;
- знати міжнародні і вітчизняні законодавчі акти та їх роль у впровадженні інклюзивної освіти;
- уміти формулювати аргументи на підтримку розвитку інклюзивної освіти, виражати позитивне ставлення і адекватне сприймання інклюзивної освіти;
- знати і розуміти особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього

- середовища;
- уміти провести консультування учасників освітнього процесу під час забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами в інклюзивному освітньому середовищі;

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна
		Лекції	Семинари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль «Інклюзивна освіта»							
Змістовий модуль 1. Концептуальні засади розвитку інклюзивного навчання							
Тема 1. Науково-теоретичні підходи щодо інтегрування дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній простір.	8	2	-	2	-	-	4
Тема 2. Становлення і розвиток освітньої інтеграції за кордоном та в Україні.	8	2	-	2	-	-	4
Тема 3. Моделі інклюзивного навчання у різних країнах світу.	8	2	-	2	-	-	4
Тема 4. Міжнародне та національне законодавство у сфері навчання і виховання дітей з ООП у загальноосвітньому просторі.	8	2	-	2	-	-	4
Модульний контроль	2						
Разом	34	8	-	8	-	-	16
Змістовий модуль 2. Інклюзивне навчання як форма освітньої інтеграції.							
Тема 5. Інклюзивне навчання у контексті реалізації Нової української школи. Цінності інклюзивного навчання.	8	2	-	2	-	-	4
Тема 6. Державні освітні структури і заклади, які забезпечують освіту дітей з ООП.	8	2	-	2	-	-	4
Тема 7. Універсальний дизайн у сфері освіти як важлива умова забезпечення якісного інклюзивного навчання.	8	2	-	2	-	-	4
Модульний контроль	2						
Разом	26	6	-	6	-	-	12
Усього за змістовий модуль «Інклюзивна освіта»	60	14	-	14	-	-	28

5. Програма навчальної дисципліни

Програма змістового модуля «Інклюзивна освіта»

Тема 1. Науково-теоретичні підходи щодо інтегрування дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній простір.

Концептуальні засади розвитку освітньої інтеграції дітей з ООП як основа розвитку необхідних компетенцій для організації та реалізації освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання.

Освітня інтеграція: концептуальні рамки. Концепція нормалізації та теорія включення як підґрунтя для забезпечення рівних шансів у навчанні, вихованні та розвитку для всіх дітей.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, інтеграція, освітня інтеграція, соціальна інтеграція, інклюзія, соціальна інклюзія, освітня інклюзія, інклюзивне навчання.

Рекомендована основна література [1, 4, 5]

Рекомендована додаткова література [1, 5, 9, 10, 16]

Тема 2. Становлення і розвиток освітньої інтеграції за кордоном та в Україні.

Еволюція ставлення суспільства та держави до осіб з психофізичними порушеннями. Досвід упровадження інклюзивного навчання в різних країнах світу. Особливості розвитку спеціальної освіти та інклюзивного навчання в Україні. Сучасний стан спеціальної освіти та інклюзивного навчання в Україні.

Ключові слова: п'ятий період еволюції ставлення суспільства до осіб з порушеннями психофізичного розвитку «Від інституціалізації до інтеграції», спеціальна освіта, інклюзивне навчання.

Рекомендована основна література [1, 4, 5]

Рекомендована додаткова література [10, 16]

Тема 3. Моделі інклюзивного навчання у різних країнах світу.

Досвід упровадження інклюзивного навчання у західноєвропейських системах загальної середньої освіти. Досвід упровадження інклюзивного навчання у країнах пострадянського простору. Моделі інклюзивного навчання у країнах з високим рівнем розвитку освітніх систем.

Ключові слова: моделі інклюзивного навчання.

Рекомендована основна література [4, 5]

Рекомендована додаткова література [5, 10]

Тема 4. Міжнародне та національне законодавство у сфері навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі.

Міжнародна політика і законодавча база освітньої інтеграції. Основні міжнародні документи у галузі прав людини, міжнародне законодавство у сфері

освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку: Конвенція ООН про права дитини, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю. Національне законодавство у сфері освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Освітні законодавчі документи України у сфері освіти та соціального захисту. Сучасна освітня нормативно-правова база інклюзивного навчання.

Ключові слова: Міжнародна політика і законодавча база інклюзивного навчання, Саламанська декларація, документи ООН і ЮНЕСКО, Конвенція ООН про права дитини, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, освітні закони і нормативно-правові акти України, Закон України «Про освіту», реформа освітньої системи, освітня субвенція.

***Рекомендована основна література [1, 4, 5]
Рекомендована додаткова література [20-23]***

Тема 5. Інклюзивне навчання у контексті реалізації Нової української школи. Цінності інклюзивного навчання.

Концепція Нової української школи. Упровадження інклюзивного навчання у межах реалізації Концепції Нової української школи. Переваги інклюзивного навчання для всіх учасників освітнього процесу: дітей з особливими потребами та їхніх однолітків, батьків дітей з особливими освітніми потребами, педагогів, керівників закладів освіти, інших членів місцевих громад, суспільства загалом. Основні бар'єри на шляху впровадження інклюзивного навчання: фізичні, інформаційні, інституційні, ментальні.

Цінності інклюзивного навчання. Роль школи у просуванні інклюзивних цінностей. Прийняття дітей з особливими потребами у закладах освіти та спільнотах.

Ключові слова: Концепція Нової української школи, бар'єри на шляху впровадження інклюзивного навчання, цінності інклюзивного навчання.

***Рекомендована основна література [4]
Рекомендована додаткова література [8, 18, 19]***

Тема 6. Державні освітні структури і заклади, які забезпечують освіту дітей з ООП.

Характеристика державних освітніх структур і закладів, які забезпечують освіту дітей з ООП в Україні. Рівні менеджменту інклюзивного навчання. Аналіз системи надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами. Особливості впровадження інклюзивного навчання в Україні, ресурсні можливості спеціальної освіти. Міжвідомче партнерство на інституційному рівні в питаннях допомоги дітям з ООП.

Ключові слова: заклади освіти з інклюзивною формою навчання, Інклюзивно-ресурсні центри.

***Рекомендована основна література [1, 5]
Рекомендована додаткова література [20-23]***

Тема 7. Універсальний дизайн у сфері освіти як важлива умова забезпечення якісного інклюзивного навчання.

Трактування доступності та універсального дизайну у Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Правове забезпечення архітектурної доступності в Україні. Критерії доступності. Компенсаторні та допоміжні засоби для дітей з особливостями розвитку. Основні підходи до застосування концепції універсального дизайну у навчанні.

Основні поняття теми: доступність, універсальний дизайн, універсальний дизайн в освіті.

Рекомендована основна література [1]
Рекомендована додаткова література [17]

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів з модуля

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2	
		кількість одиниць	максимальна на кількість балів	кількість одиниць	максимальна на кількість балів
Відвідування лекцій	1	4	4	3	3
Відвідування практичних занять	1	4	4	3	3
Робота на практичному занятті	10	4	40	3	30
Виконання завдань для самостійної роботи	5	4	20	3	15
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25
Виконання ІНДЗ	30	-	-	-	-
Разом		-	93	-	76
Максимальна кількість балів: 169					
Розрахунок коефіцієнта: $k=169/100=1,69$					

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

Тема 1. Науково-теоретичні підходи щодо інтегрування дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній простір (3 год.).

Завдання: підготувати презентацію на тему: «Інтегрування дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній простір».

Критерії оцінювання:

1. Здатність до рефлексії та ініціативи – 2 б.
2. Здатність до критичного мислення – 1 б.
3. Здатність продемонструвати розвиток власного професіоналізму в галузі інклюзивної освіти – 2 б.

Тема 2. Становлення і розвиток освітньої інтеграції за кордоном та в Україні (3 год.).

Завдання: зробити аналіз підходів та шляхів розбудови інклюзивного навчання за кордоном та в Україні.

Критерії оцінювання:

1. Здатність до рефлексії та ініціативи – 2 б.
2. Здатність до критичного мислення – 1 б.
3. Здатність продемонструвати розвиток власного професіоналізму в галузі інклюзивної освіти – 2 б.

Тема 3. Моделі інклюзивного навчання у різних країнах світу (3 год.).

Завдання: проаналізувати існуючі моделі інклюзивного навчання у країнах з високим рівнем розвитку освітніх систем.

Критерії оцінювання:

1. Здатність до рефлексії та ініціативи – 2 б.
2. Здатність до критичного мислення – 1 б.
3. Здатність продемонструвати розвиток власного професіоналізму в галузі інклюзивної освіти – 2 б.

Тема 4. Міжнародне та національне законодавство у сфері навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі (3 год.).

Завдання: зробити аналіз ст.24 Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю.

Критерії оцінювання:

1. Здатність до рефлексії та ініціативи – 2 б.
2. Здатність до критичного мислення – 1 б.
3. Здатність продемонструвати розвиток власного професіоналізму в галузі інклюзивної освіти – 2 б.

Тема 5. Інклюзивне навчання у контексті реалізації Нової української школи. Цінності інклюзивного навчання (3 год.).

Завдання: підготувати презентацію на тему: «Реалізація інклюзивних цінностей у Новій українській школі».

Критерії оцінювання:

1. Здатність до рефлексії та ініціативи – 2 б.
2. Здатність до критичного мислення – 1 б.
3. Здатність продемонструвати розвиток власного професіоналізму в галузі інклюзивного навчання – 2 б.

Тема 6. Державні освітні структури і заклади, які забезпечують освіту дітей з ООП (3 год.).

Завдання: скласти аналітичну карту: «База послуг щодо підтримки родин, які виховують дітей з ООП: освітні, медичні, соціальні».

Критерії оцінювання:

1. Здатність до рефлексії та ініціативи – 2 б.
2. Здатність до критичного мислення – 1 б.
3. Здатність продемонструвати розвиток власного професіоналізму в галузі інклюзивної освіти – 2 б.

Тема 7. Універсальний дизайн у сфері освіти як важлива умова забезпечення якісного інклюзивного навчання (3 год.).

Завдання: провести комплексну оцінку на відповідність архітектурної доступності приміщення Інституту людини (м.Київ, бульвар І.Шамо, 18/2).

Критерії оцінювання:

1. Здатність до рефлексії та ініціативи – 2 б.
2. Здатність до критичного мислення – 1 б.
3. Здатність продемонструвати розвиток власного професіоналізму в галузі інклюзивної освіти – 2 б.

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

№ МКР	Форма проведення	Критерії оцінювання	Кількість балів
МКР 1	Письмова форма; виконання аналітичного завдання	1. Здатність продемонструвати знання змісту модуля щодо науково-теоретичних підходів до проблеми інтегрування дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній простір	20 Балів
		2. Здатність продемонструвати високий рівень грамотності писемного мовлення	5 балів
МКР 2	Письмова форма; виконання аналітичного завдання	1. Здатність продемонструвати знання змісту модуля	10 балів
		2. Здатність продемонструвати аналітичне мислення й генерування ідей у процесі аналізу та комплексного розв'язання теоретичних та практичних професійних проблемних питань з організації та забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі	10 балів

		3. Здатність продемонструвати високий рівень грамотності писемного мовлення	5 балів
--	--	---	---------

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Залік.

6.5. Шкала відповідності оцінок

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	100-90
Дуже добре	82-89
Добре	75-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

7. Навчально-методична карта змістового модуля «Інклюзивна освіта»

Разом: 60 год., лекції – 14 год., практичні заняття – 14 год., модульний контроль – 4 год., самостійна робота – 28 год.

Модулі	Змістовий модуль І				Змістовий модуль ІІ		
Назва модуля	Концептуальні засади розвитку інклюзивного навчання				Інклюзивне навчання як форма освітньої інтеграції		
Кіл. балів за модуль	93 бали				76 балів		
Теми	1	2	3	4	5	6	7
Теми Лекцій	Науково-теоретичні підходи щодо інтегрування дітей з особливими освітніми потребами у загально-освітній простір (1 б.)	Становлення і розвиток освітньої інтеграції за кордоном та в Україні (1 б.)	Моделі інклюзивного навчання у різних країнах світу (1 б.)	Міжнародне національне законодавство у сфері навчання і виховання дітей з ООП у загально-освітньому просторі (1 б.)	Інклюзивне навчання у контексті реалізації Нової української школи. Цінності інклюзивного навчання (1 б.)	Державні освітні структури і заклади, які забезпечують освіту дітей з ООП (1 б.)	Універсальний дизайн у сфері освіти як важлива умова забезпечення якісного інклюзивного навчання (1 б.)
Теми практич. занять	Генеza науково-теоретичних підходів до питань інтегрування дітей з ООП у загальноосвітній простір (1 б.)	Інклюзивне навчання у розвинених країнах світу та країнах пострадянського простору (1 б.)	Моделі інклюзивного навчання у різних країнах світу (1 б.)	Міжнародне законодавство у сфері навчання і виховання дітей з ООП у загально-освітньому просторі (1 б.)	Нова українська школа: фокус на інклюзію (1 б.)	Структура інклюзивного навчання (1 б.)	Універсальний дизайн в освіті (1 б.)
Робота на практич. зан.	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів
Самост. робота	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів
Види пот. конт.	Модульна контрольна робота 1 (25 балів)				Модульна контрольна робота 2 (25 балів)		

Всього: 169 бал. $K=169/100=1,69$

8. Рекомендовані джерела

Основна (базова):

1. Асистент учителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник [Електронний ресурс] / Н.М. Дятленко, Н.З. Софій, О.В. Мартинчук, Ю.М. Найда, під заг. ред. М.Ф. Войцехівського.- К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 172 с. – Режим доступу: http://nmcio.ippo.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2015/05/Assist_teacher_4_All_print.pdf
2. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практ. посіб. / Тім Лорман, Джоан Депплер, Девід Харві; пер. з англ. [Електронний ресурс]. – К.: СПД-ФО Парашин І.С., 2010. – 296 с. – Режим доступу: <http://www.ussf.kiev.ua/ieeditions/37/>
3. Колупаєва А.А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання: навч.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук. – К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 273 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»). <http://www.ussf.kiev.ua/ieeditions/22/>
4. Мартинчук О.В. Підготовка фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища : монографія / О. В. Мартинчук. – К.: Вид-во учбової літератури, 2018. – 420 с. (на кафедрі)
5. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. [Електронний ресурс] / За заг. ред. А.А. Колупаєвої. – К.: «А.С.К.», 2012. – 307 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»). – Режим доступу: <http://www.ussf.kiev.ua/ieeditions/17/>

Додаткова:

1. Байда Л.Ю. Інвалідність та суспільство:[навч.-метод. посіб.] / Л.Ю. Байда, О.В. Красюкова-Еннс, С.Ю. Буров та ін. / За заг. ред. Л.Ю. Байди, О.В. Красюкової-Еннс. – К., 2012. – 216 с.
2. Данілавічуте Е.А. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: [навч.-метод. посіб.] / Е.А. Данілавічуте, С.В. Літовченко / За заг. ред. А.А. Колупаєвої. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 360 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»)
3. Єфімова С.М. Лідерство та інклюзивна освіта: [навч.-метод. посіб.] / С.М. Єфімова, С.В. Корольок / За заг. ред. А.А. Колупаєвої. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди»», 2011. – 164 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
4. Изменение существующей системы оценки специальных образовательных потребностей в контексте перехода от медицинской к социально-инклюзивной модели в образовании: учебные материалы Летней школы по инклюзии: – Бишкек: Американский университет в Центральной Азии (АУЦА), 2017. – 120 с.
5. Інклюзивне образование : метод. пособ. для непрерывного обучения дидактических кадров, работающих в области инклюзивного образования детей / [Г. Булат, А. Кара А., В. Соловей и др.]. – Часть 1. – Кишинев, 2016. – 168 с.

6. Инклюзивное образование : метод. пособ. для непрерывного обучения дидактических кадров, работающих в области инклюзивного образования детей / [Г. Булат, С. Курилов, Н. Букун и др.]. – Часть 2. – Кишинев, 2016. – 196 с.
7. Инклюзивное образование : метод. пособ. для непрерывного обучения дидактических кадров, работающих в области инклюзивного образования детей / [А. Ефтоди, А. Балан, А. Кара и др.]. – Часть 3. – Кишинев, 2016. – 128 с.
8. Індекс інклюзії : розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл : посіб. / Тоні Бут; пер. з англ. – К. : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 190 с.
9. Колупаєва А.А. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: навч.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко. – К.: «АТОПОЛ», 2010. – 96 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
10. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: [монографія] / Алла Анатоліївна Колупаєва. – К.: «Самміт-Книга», 2009. – 272 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
11. Мартинчук О.В. Діти з особливими освітніми потребами / Дитина. **Програма** навчання і виховання дітей дошкільного віку від двох до семи років / Наук. кер. програмою: О.В. Проскура, Л.П. Кочина, В.У. Кузьменко, Н.В. Кудикіна. / Мін. осв. і наук., мол. та спорту України, Головн. упр. осв. і наук. викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – 3-є вид., доопр. та доп. – К.: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2012. – С. 94-99, 162-165, 239-243, 399-406.
12. Мартинчук О.В. Діти з особливими освітніми потребами / О.В. Мартинчук, В.М. Вертугіна // **Методичні рекомендації** до Програми виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» / наук. кер. проекту: В.О. Огнев'юк; наук. ред. Н.В. Кудикіна, В.У. Кузьменко; авт. кол. Е.В. Белкіна, Н.І. Богданець-Білоskalенко, О.Л. Богініч, З.Н. Борисова, М.С. Вашуленко та [ін.] / Мін. осв. і наук., мол. та спорту України, Головн. упр. осв. і наук. викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – 3-є вид., доопр. та доп. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – С. 291-307.
13. Мартинчук О.В. Становлення і розвиток інклюзивної педагогіки як галузі педагогічного знання / О.В. Мартинчук // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 7, у 2 т./ за ред. В. М. Синьова, О. В. Гаврилова, 1 (7). – Кам'янець-Подільський, 2016. – С. 260-280. – Режим доступу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/14335/>
14. Мартинчук О.В. Інклюзивна освіта: освітологічний контекст / О.В. Мартинчук // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (3). – Миколаїв, 2016. – С. 146-150. – Режим доступу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/15260/>
15. Мартинчук О.В. Інклюзивна педагогіка в контексті розвитку сучасного наукового знання про освіту / О.В. Мартинчук // Освітологія: українсько-

- польський щорічник (5). – К.: Київський університет імені Бориса Грінченка. – С. 147-151. – Режим доступу: <http://elibrary.kubg.edu.ua/16504/>
16. Миронова С.П. Педагогіка інклюзивної освіти: навч.-метод. посібник / С.П. Миронова. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. – 163 с.
  17. Модуль. Доступність та універсальний дизайн / О. Красюкова-Еннс, Я. Грибальський, Л. Байда, В. Азін [Електронний ресурс]. – К., 2011. – 132 с. – Режим доступу: <http://www.ussf.kiev.ua/ieeditions/34/>
  18. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]/ – 2016. – Режим доступу до ресурсу : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
  19. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / [Н. З. Софій, О. В. Онопрієнко, Ю. М. Найда та ін.; за заг. ред. Н. М. Бібік]. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с.
  20. Постанова КМУ від 9 серпня 2017 року № 588 «Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах». – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimi-potrebami/normativno-pravova-baza.html>
  21. Постанова КМУ від 12 липня 2017 року № 545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр». – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimi-potrebami/normativno-pravova-baza.html>
  22. Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти / Наказ МОН України від 08.06.2018 р. № 609
  23. Про освіту / Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>
- 9. Додаткові ресурси (за наявності)**
1. www.ussf.kiev.ua – сайт Всеукраїнського фонду «Крок за кроком».
  2. Онлайн-курс для вчителів початкової школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:mon-edera-osvitoria+st101+st101/about>
  3. Освіта дітей з особливими потребами / Сайт МОН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/osvita-osib-z-osoblivimi-potrebami/>